Tatiana Konderak

Dydaktyzacja tekstu literackiego na przykładzie bajki

Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce : kwartalnik dla nauczycieli nr 2, 115-121

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

Tatiana Konderak

Dydaktyzacja tekstu literackiego na przykładzie bajki

„Baśń to elementarz, z którego dziecko uczy się
czytać we własnym umyśle,
elementarz napisany w języku obrazów.
Jest to jedyny język, dzięki któremu możemy zrozumieć
siebie i innych, zanim dojrzejemy intelektualnie".
Bruno Bettelheim

Literatura dziecięca, w tym szczególnie bajka i baśń, spełnia zarówno funkcje edukacyjne i estetyczne, jak i zabawowe. Jej funkcje wychowawcze i poznawcze mogą dotyczyć prawd i filozofii życiowych, norm społecznych i obyczajowych, jak również przestrzegać przed niebezpieczeństwem, uczyć postaw i zachowań pozwalających na bezpieczne życie we wspólnocie i na świecie. Czytanie książek i opowiadanie bajek na lekcji języka obcego nie tylko oddziałuje na wszystkie sfery osobowości dziecka, ale przygotowuje ucznia do kolejnego etapu opartego na rozwijaniu wszystkich sprawności językowych[1]. Baśń sprzyja również wykorzystaniu teorii wielostronnego uczenia się, a przede wszystkim stosowania form teatralnych i dramowych w pracy z dziećmi i stanowi niedoceniane źródło poszerzenia kompetencji językowych uczniów.

Bajki i baśnie, po odpowiednim dostosowaniu materiału do danego poziomu kompetencji językowych, są dla małych uczniów doskonałym materiałem metodycznym, a co za tym idzie – świetnym narzędziem do prezentacji słów i struktur gramatycznych. Wykorzystują one niezwykłe możliwości interpretacyjne dzieci (gest, mimika, intonacja) do rozwijania

[1] M. Pamuła, *Metodyka nauczania języków obcych w kształceniu zintegrowanym*, Warszawa 2004, s. 68-71.

umiejętności językowych i poszerzania słownictwa. Baśń, jako jeden z podstawowych gatunków epickich literatury ludowej, od wieków cieszy się niesłabnącą popularnością. Ten niewielkich rozmiarów utwór o treści fantastycznej, nasyconej cudownością związaną z wierzeniami magicznymi, może być źródłem fantastycznych pomysłów na lekcje języka obcego dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, gdyż baśń to jeden z tych gatunków literackich, który najbardziej upodobały sobie właśnie dzieci. Ukazuje ona dzieje ludzkich bohaterów swobodnie przekraczających granice między światem realistycznym, a sferą działania sił nadnaturalnych, świat zaludniony baśniowymi stworzeniami i duchami, gdzie występują także zwierzęta, postacie fantastyczne i przedmioty magiczne, wnoszące pierwiastek niezwykłości fascynujący wyobraźnię dziecka. Konstrukcja zdarzeń fabularnych jest nieskomplikowana i równie prosta jest charakterystyka występujących w niej postaci, dzięki czemu dziecko łatwo orientuje się w tak określonych schematach. W tej baśniowej scenerii poznaje ono zasadnicze cechy charakterów ludzkich, a także motywy działania i uczucia.

Taka narracja w bajkach odpowiada sposobom pracy umysłu dzieci, a zarazem jego potrzebom intelektualnym, emocjonalnym, jak również komunikacyjnym[2]. W tym wieku bowiem dominuje myślenie narracyjne będące bazą w późniejszym czasie dla rozwoju myślenia abstrakcyjnego, a procesy mentalne dzieci młodszych opierają się właśnie na historiach i epizodach[3]. Ponadto bajka nie tylko pełni funkcje wychowawcze, przekazując dzieciom prawdy życiowe, czy pomagając zrozumieć własne doświadczenia, lecz również terapeutyczne, gdyż postaci mogą przeżywać to, co dzieci, podpowiadać im rozwiązania różnych sytuacji, dzięki czemu uczniowie są konfrontowani z problemem w bezpieczny sposób. Ponadto, do zalet płynących z wykorzystania na zajęciach językowych tekstów narracyjnych możemy zaliczyć nie tylko budowanie przyjaznej atmosfery, wzrost zainteresowania i motywacji u dzieci czy wprowadzenie do innych kultur, ale także bliższe zaznajomienie się z rytmem i intonacją języka, tak ważną naukę słów w kontekście, jak również ćwiczenie wyobraźni i przewidywań. To także okazja do poprawy umiejętności słuchowych, wymowy czy nawet biegłości mówienia.

Tekst glottodydaktyczny (w tym przypadku bajka lub baśń) powinien umożliwiać rozwój wszystkich czterech sprawności językowych. Na efektywność i optymalizację procesu nauczania duże znaczenie ma odpowiedni dobór tekstów, opierający się na ścisłych założeniach glottody-

[2] J. Iluk, *Jak uczyć małe dzieci języków obcych?*, Częstochowa 2006, s.115.
[3] J. Gładysz, *Rola tekstów narracyjnych we wczesnym nauczaniu języków obcych*, „Języki Obce w Szkole" (2011)1.

daktyczno-językoznawczych i literaturoznawczych[4]. W przypadku uczniów młodszych wybór ten jest zdeterminowany przez ich naturalne możliwości rozwojowe (intelektualne, percepcyjne i językowe), ich potrzeby i zainteresowania, czyli wybrany utwór musi odpowiadać indywidualnym zainteresowaniom i możliwościom językowo-percepcyjnym uczących się, a aby sprostać tym uwarunkowaniom, należy dobierać teksty o wszechstronnej tematyce.

Zdaniem A. Kozłowskiego, teksty literackie dla nauczania początkowego języków obcych, powinna cechować[5]:

1) stylistyczna neutralność,

2) użycie prostych konstrukcji syntaktycznych,

3) wprowadzenie przede wszystkim znanego materiału leksykalnego z zakresu słownictwa aktywnego,

4) uwzględnienie zasady powtarzalności jednostek leksykalnych lub związków frazeologicznych,

5) stosunkowo niewielka objętość,

6) zwartość logiczna i językowa.

Autor wymienia również czynniki, warunkujące wybór tekstu, do których zalicza czynniki językoznawczo-literaturoznawcze (rodzaj i gatunek literacki, cechy stylistyczno-językowe danego tekstu i stopień trudności tekstu), czynniki kształcąco-treściowe (tematyczny dobór tekstów, ich problematyka oraz dobór odpowiednich autorów i ich dzieł), jak również czynniki pozalingwistyczne, takie jak wiek uczniów, ich zainteresowania i możliwości percepcyjno-intelektualne[6].

Nieco inne kryteria wyboru tekstów narracyjnych wymienia J. Iluk[7]. Jego zdaniem, treść stosowanej w nauczaniu języków obcych bajki czy opowiadania powinna być dziecku znana lub wykazywać wysoki stopień przewidywalności. Możliwość identyfikacji z bohaterami, wywołuje w małym uczniu zaangażowanie emocjonalne, pobudzając dziecięcą fantazję. Tekst powinien również zawierać dużą porcję znanego słownictwa dotyczącego najbliższego środowiska dzieci, przy czym istotnym jest także, aby w tekście powtarzały się nie tylko epizody, ale również zwroty i wyrażenia, a ich użycie było w dużym stopniu przewidywalne. Zdaniem J. Iluka, taka powtarzalność zwrotów i wyrażeń w tekście w połączeniu z kolokacją umożliwiają dzieciom nie tylko antycypację i aktywny udział w opowiadaniu, ale także łatwiejsze zapamiętanie.

[4] A. Kozłowski, *Literatura piękna w nauczaniu języków obcych*, Warszawa 1991, s. 21.
[5] Tamże, s. 22-23.
[6] Więcej: A. Kozłowski, *Literatura piękna w nauczaniu języków obcych*, dz. cyt., s. 25-29.
[7] J. Iluk, *Jak uczyć małe dzieci języków obcych?* dz. cyt., s. 121-125.

Ważnym jest, aby opowiadaną historyjkę lub bajkę można było przedstawić w formie pantomimy lub dramy, a zatem by tekst mógł być zaprezentowany w formie dialogu. Autor podkreśla również, że opowiadana historyjka lub bajka powinna umożliwić intensywną i transparentną wizualizację zarówno treści, jak i przebiegu akcji, co ułatwia uczniom prawidłowe kojarzenie informacji werbalnych i niewerbalnych. Natomiast stosowanie różnorodnych materiałów dydaktycznych w połączeniu z ruchem całego ciała, gestem i mimiką pozwala na multisensoryczną prezentację treści kształcących oraz przetwarzanie, zrozumienie oraz zapamiętywanie tekstu i zawartych w nim informacji. Z takiego wielokanałowego przekazu nauczanych treści mogą skorzystać wszyscy uczniowie, nawet ci, którzy cierpią na dysfunkcję jakiegoś kanału percepcyjnego[8]. Ponadto interakcja między ruchami ciała, melodią języka i sekwencją następujących po sobie obrazów dokonuje się na poziomie rytmu językowego i dlatego ważnym jest, by już na poziomie początkowym umożliwić uczniom kontakt nie tylko z językiem potocznym, ale również bogactwem języka poetyckiego[9].

Blanche Neige, czyli Królewna Śnieżka

Bogaty wybór bajek i baśni w języku francuskim do wykorzystania na zajęciach językowych proponuje wydawnictwo ELI. Dla najmłodszych przygotowano w ramach zielonej serii *Plaisir de lire* 16 tradycyjnych bajek napisanych takim językiem, aby uczniowie już na poziomie początkującym mogli czerpać przyjemność z ich słuchania i czytania. Rozkładane, bogato ilustrowane strony książeczki, obrazkowe słowniczki oraz gry i zabawy językowe, przyciągają uwagę młodych uczniów. Znajdziemy tu takie pozycje, jak : *Kopciuszek*, *Czerwony Kapturek*, *Mała Syrenka*, *Ołowiany Żołnierzyk*, *Trzy Świnki*, *Tomcio Paluch*, *Złotowłosa*, *Śpiąca Królewna*, *Brzydkie Kaczątko*, *Pinokio* i inne.

Poniżej podajemy tytuły poszczególnych pozycji, oraz w nawiasie temat leksykalny, który został przedstwiony w danej książeczce w formie ilustrowanego słowniczka[10] :

1. Cendrillon (les travaux domestiques, quelle heure est-il ?, la maison)
2. Le costume de l'empereur (les vetements, coudre, au salon, la ville)
3. Le livre de la jungle (les animaux, les actions, la nature, le piquenique)
4. Boucle d'or (les animaux de la foret, les couverts, le séjour, les adjectifs)

[8] J. Gładysz, Rola tekstów narracyjnych we wczesnym nauczaniu języków obcych, dz. cyt., s.12.
[9] Ch. Jaffke, M. Maier, *Języki obce dla wszystkich dzieci*, Kraków 2011, s.101.
[10] www.elionline.com (dostęp: 20.03.2012).

5. Hansel et Gretel (la foret : jour et nuit, les confiseries, les travaux domestiques)

6. Le rat de ville et le rat des champs (quelques adjectifs et leurs contraires, les moyens de transport, la table et les couverts, les prépositions)

7. Le vilain petit canard (les animaux de la ferme, la ferme, les saisons et le temps qu'il fait)

8. Le petit soldat de plomb (les jouets, la ville, le marché, les prépositions de lieu)

9. Poucette (les fleurs, l'étang, les pieces de la maison, la nature)

10. La cigogne et le renard (les animaux des prés et des bois, les couverts, les pieces de la maison, les aliments)

11. La Belle au bois dormant (les jouets, les jours, les mois, les saisons, les métiers, les vetements)

12. Blanche-Neige (la description physique, la foret, les fruits)

13. Le petit Chaperon Rouge (l'habillement, les aliments, la foret, le corps humain).> Français

14. Les trois petits cochons (La famille; la maison: intérieur/extérieur; les actions).

15. La petite sirene (la famille, le temps qu'il fait, le fond de la mer, le jardin)

16. Pinocchio (le corps humain, les jeux et les activités de loisir, les habitants de la mer, la chambre a coucher)

W poszukiwaniu nowych pomysłów i rozwiązań mogących wpłynąć na podniesienie efektywności i atrakcyjności zajęć z języka francuskiego w przedszkolu, w którym pracuję, postanowiliśmy przez rok poprowadzić zajęcia w oparciu o francuską wersję bajki *Królewna Śnieżka* pochądzącą z w/w zielonej serii *Plaisir de lire*. Książeczka (jak wszystkie z tej serii) liczy 24 strony i co jest bardzo ważne, zawiera dołączoną płytkę CD z nagraniem pełnego tekstu bajki, trwającym około 15 minut. Dzięki temu każde dziecko, mając taką książeczkę z płytką w domu, mogło nie tylko wracać do niej i przeglądać ją i wertować, ale także słuchać poza naszymi zajęciami nagrania całej bajeczki lub fragmentu, nad którym akurat pracowaliśmy.

Zajęcia z języka francuskiego odbywają się dwa razy w tygodniu i trwają 30 minut, a w roku szkolnym takich spotkań jest 60, po 30 w każdym semestrze. Ponieważ cały tekst zawiera około 450 słów i składa się z 47 zdań, podzieliliśmy tekst bajki na 6 fragmentów, a na każdy z nich przypadało około 10 lekcji. Wspólnie z dziećmi postawiliśmy sobie za cel zaprezentowanie rodzicom bajki o Królewnie Śnieżce w formie przedstawienia na zakończenie roku. Regularnie odgrywaliśmy nauczone fragmenty,

zmieniając za każdym razem role, które postanowiliśmy przydzielić dopiero przed występem. Dzięki temu każdy umiejąc wszystkie kwestie, mógł zagrać każdą rolę czy to bohatera, czy też narratora danego fragmentu. Bawiąc się językiem na zajęciach, zgodnie z warunkiem wariantywności, powtarzaliśmy dany element językowy w różnych kontekstach i konstrukcjach z różnorodnymi rozszerzeniami i permutacjami. W wyniku takich działań przy zastosowaniu gier i zabaw językowych wokół pojęć związanych z występującymi w tekście kategoriami syntaktycznymi i semantycznymi mogliśmy nie tylko lepiej utrwalić, ale i znacznie wzbogacić zakres słownictwa występujący w bajce. W wyniku tych działań, nasze scenki często odbiegały od oryginału, ale sprawiały dzieciom wiele radości.

Na podstawie ilustracji w książeczce, został opracowany zeszyt ćwiczeń dla dzieci, w którym umieszczono biało-czarne rysunki ilustrujące poszczególne frazy i zdania opowiadania, a czasami wyrażenia lub wyrazy, a kolorowanie poszczególnych fragmentów bajki cieszyło się dużym zainteresowaniem dzieci. Takie same rysunki tylko powiększone, pokolorowane i zalaminowane, służyły nam do nauki całego materiału gramatyczno-leksykalnego. Przez cały rok stosowaliśmy różne metody, różnorodne formy pracy oraz pomoce i środki dydaktyczne, a niektóre z nich można obejrzeć na załączonych poniżej zdjęciach. Zajęcia najczęściej kończyły się oglądaniem 3-4 minutowego fragmentu filmu animowanego Walta Disneya o Królewnie Śnieżce we francuskiej wersji językowej.

Dzięki uprzejmości Firmy PRO-LAB, owoc naszej rocznej nauki oraz przygotowań, czyli spektakl dla rodziców, został nagrany. Powstał z niego 15 minutowy film, którego jeden egzemplarz każde dziecko otrzymało na pamiątkę.

Warto również wspomnieć, że bajki z zielonej serii Wydawnictwa ELI istnieją także w innych wersjach językowych: angielskiej, niemieckiej, hiszpańskiej i włoskiej. Można z nich korzystać na zajęciach językowych nawet w klasach nauczania początkowego jako materiał uzupełnieniający, wykorzystując znajdujące się w nich tematyczne słowniczki ilustrowane. Reasumując: praca na lekcji z tekstem literackim posiada wiele zalet i warto wykorzystywać go jako materiał nauczania już z młodszymi dziećmi.

Bibliografia:

Gładysz J., *Rola tekstów narracyjnych we wczesnym nauczaniu języków obcych*, „Języki Obce w Szkole" (2011)1.

Iluk J., *Jak uczyć małe dzieci języków obcych?*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Lingwistycznej, Częstochowa 2006.

Jaffke Ch., Maier M., *Języki obce dla wszystkich dzieci*, Impuls, Kraków 2011.

Kozłowski A., *Literatura piękna w nauczaniu języków obcych*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1991.

Pamuła M., *Metodyka nauczania języków obcych w kształceniu zintegrowanym*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2004.

Sitografia:

www.elionline.com